

Demokratin nya rum

Landsorganisationen i Sverige

Småskriftserie med omvärldsteman

1. *Demokratins nya rum*, Ursula Berge, chef, Tankesmedjan Agora
2. *Svensk arbetsrätt i en internationell ekonomi*, Dan Holke, chefsjurist, LO-TCO Rättskydd
3. *Det nya EU, facket och framtiden*, Leif Hägg, frilansskribent
4. *IT-digitala klyftor eller gräsrotsdemokrati?* Lars Ilshammar, historiker, Örebro Universitet
5. *Den nya underklassen - utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden*, Lena Schröder, arbetsmarknadsforskare, Integrationsverket

Småskrifterna har tagits fram i samband med arbetet med underlagsrapporten *Jämlikhet – vägskäl och vägval* till LO-kongressen 2004.

Produktion: Bilda Idé & Kommunikation

Form: Hemma Annonssbyrå

Original: Jupiter Reklam

Omslagsbild: Claes-Håkan Håkansson, medlem i Byggnads

Foto: Stefan Bohlin

Tryck: EO Print, Stockholm 2003

Demokratins nya rum

Demokratins nya rum

NÄR JAG VAR ELVA år grät jag när jag gick till skolan dagen efter riksdagsvalet 1976. Jag kunde över huvud taget inte överblicka konsekvenserna av att vi nu för första gången i min livstid hade en borgerlig regering. Redan då hade jag en övertygelse som gick i annan riktning och min bedrövelse över det borgerliga maktövertagandet var monumental.

Nu kom jag över den händelsen och skräcken över ett borgerligt maktövertagande har ersatts av en mer konstruktiv känsla, men även om jag inte förstod det då, var valet 1976 ett exempel på något mycket viktigare än vem som råkade styra landet. Viktigare var min känsla av att valet spelade roll. Nu blev de borgerliga regeringsåren också år som präglades av något annat än socialdemokratiska dito, så inte bara min upplevelse efter valet 1976, utan också det faktiska resultatet, bekräftade känslan.

Sveriges demokrati, såväl som andra i västvärlden, har med få undantag varit stabila och starka demokratier. Efter över 80 år av allmän rösträtt i Sverige får vi kalla demokratin mogen. Medborgarna förstår rimligt mycket av politiken, har manifesterat sin förståelse och sin grad av angelägenhet i valdeltagande på mellan 80 och 90 procent av väljarkåren och förtroendet för våra folkvalda var länge starkt. Även folkomröstningar har väljarna upplevt som verkliga val som det därför fanns anledning att rösta i. Fram till och med kärnkraftsomröstningen 1980 har det bland annat manifesterats i ständigt ökande valdeltagande. Allt detta är exempel från en mogen demokrati. Det finns ett inflytande som människor, i rimligt stor utsträckning, väljer att ta. Demokratin har visserligen haft, och har fortfarande, sina svagheter och blindade fläckar, inte minst med avseende på kön och etnicitet, men det har ändå funnits ett grundmurat förtroende för folkstyret, och det gick åt rätt håll.

Mycket har hänt

Men sedan dess har mycket hänt. Valdeltagandet har börjat sjunka, i det senaste EU-parlamentsvalet var valdeltagandet 38,8 procent. I de svenska riksdagsvalen har valdeltagandet sjunkit från 90 till runt 80 procent och andelen som engagerar sig i partier och fack sjunker dramatiskt. Allt fler talar om att de inte känner att de kan påverka, att allting är uppgjort i förväg och att partierna är för lika. Många människor ger också uttryck för

att frågorna är för komplicerade och att de borde överlämnas till de som vet bättre - experterna. Vi skulle kunna kalla fenomenet för folkförakt.

Problemet är inte bara att vissa experter misstror folket att kunna fatta kloka val, och att även politiker kan hysa den uppfattningen, inte minst när folkomröstningar är på tapeten. Det värsta är att folket i allt större utsträckning också föraktar sig självt och sin förmåga att göra kloka val. En sådan inställning ger utslag, inte bara i valdeltagande, utan också i viljan att engagera sig i övrigt. Men framförallt ger den inställningen utslag i en känsla av hopplöshet och att det finns andra som bättre styr över deras liv, kanske inte i vardagen, men i de stora besluten. Den mogna demokrati som Sverige har varit under stora delar av efterkrigstiden har alltså mot millenniets slutskede ersatts av en allt svagare demokrati med allt mer, till synes, likgiltiga medborgare.

Demokratin kan sägas vara idén om att medborgarna under jämlika former styr sig själva. En utveckling av den tankegången är att, oavsett om det är sant eller falskt, det är viktigt att de också ska känna att de styr sig själva. Själva känslan ger i det avseendet rätt i egen sak. Finns inte den känslan skapas resignation. Det är en känsla att ta på allvar, alldeles oavsett om den har sin bäring i en verklig minskning av inflytande, eller inte.

Tillbakarullning

De senaste 20 åren har inneburit demokratis tillbakarullning. Två årtal som bättre än många andra representerar början på denna tillbakarullning är 1979 och 1980. Två av vår tids mest betydelsefulla politiker anträdde då den politiska scenen – Margaret Thatcher och Ronald Reagan. De hade båda en politisk dagordning som byggde på att flytta bort makt från demokratin till ekonomin – eller som de själva skulle säga – till individerna själva. Deras politiska gärningar i respektive länder var visserligen både stora och bestående, men deras allra största betydelse kom att vara att de startade den nyliberala våg som kom att bilda skola för alla västländer – en nyliberal konsensus där ekonomin fristående från demokratisk kontroll upphöjdes till ett eftersträvanvärt mål. Eller mer tydligt beskrivet – en idé om att ekonomin är överordnad demokratin. Genomslaget blev massivt. I Sverige blev Carl Bildt den politiker som aktivt lyfte in de tankegångarna i den svenska debatten, då mest i termer av privatiseringar, men senare som ett allmänt tänkesätt. I samma veva etablerade moderaterna i Sverige också uttrycket ”den enda vägens politik” vilket mer än något annat illustrerar den bild som de ville sända ut till medborgarna om vad valet handlade om. Det var inget val. Kvar för väljarna fanns en möjlighet att i regelbundna val bekräfta en

politisk ordning som andra redan hade stakat ut, som få ifrågasatte ideologiskt och som beskrevs som ödesbunden.

Mot "den enda vägens politik" har det givetvis funnits en motreaktion. Borgerliga regeringar har röstats bort, men konvergensen i det politiska landskapet har ändå varit så betydande att det är svårt att dra slutsatsen att den ödesbundna politiken har tappat mark. Snarare verkar den få större och större genomslag, eftersom den nu också genomsyras av fler partier än de som säger sig vara nyliberala.

När jag läste statsvetenskap i början av 90-talet brukade det sägas att demokratin är en överideologi. Oavsett vilken ideologisk grundvärdering man hade (rumsrena ideologier avsågs då), var alla överens om demokratins självklara rätt att ligga som ett raster över alla andra ideologier. Jag menar att detta raster idag är borta – inte i retoriken, men väl i praktiken.

Från demokrati till ekonomi

I den globala ekonomin styr numera föreställningen att de ekonomiska krafterna mår bäst utanför demokratins räckvidd. Ekonomins överhöghet är det nya rastret. Det synsättet styr inte bara dagordningen för nationella politiker, utan också för de politiker som formulerat villkoren för så inflytelserika organisationer som WTO, IMF, Världsbanken, Bank of Japan och ECB. Frihandel och ekonomins oberoende ses som de enda eftersträvnsvärda värdena. Så är det, och så beskrivs det, oavsett om det är demokratins företrädare som uttrycker dem, eller om det är ekonomins.

Men, föreställningarna har trängt djupare in än bara i idén om styrning. 90-talet begåvade oss med en typ av politiker som inte längre tror på sina egna metoder. Utjämningspolitik är ratad, så även kollektiva lösningar i våra socialförsäkringar och idén om att välfärd också skapar ekonomisk utveckling och tillväxt, liksom i stort sett alla andra, tidigare så framgångsrika strategier. Kvar finns bara den hegemoniska föreställningen om att det endast är ekonomin som kan skapa goda värden, och att dessa goda värden bara kan skapas om ekonomin får vara helt oreglerad. Privatiseringar, avregleringar, penningpolitik frikopplad från demokratin, skattesänkningar, nedrustning av den gemensamma välfärden, privata försäkringslösningar och globala handelsavtal utan några andra regler än strikt kommersiella, är centrala praktiker för skapandet av denna ekonomins överhöghet.

Sociala klyftor

Det tydligaste exemplet på denna ekonomistiska hegemoni är de dramatiskt ökande sociala klyftorna. Fram till och med början av 80-talet minskade de sociala klyftorna i Sverige. Genom en utbyggnad av den generella välfärden

samt de stora transfereringssystemen (pensioner, sjukförsäkringar, a-kassa m m) minskade gapet mellan de rikaste och de fattigaste, i alla fall mätt i inkomst. Politiken hade effekt och välfärden ökade för alla. Men sedan 1980 har kurvan vänt. De senaste 20 åren har klyftorna ökat i Sverige så till den milda grad att det enbart är i Storbritannien som klyftorna ökar mer, om man studerar jämförbara västländer. Idag står vi med sociala klyftor som återigen är större än de vi hade före de stora välfärdsreformerna på 60-talet.

Idén att minska klyftorna, inte bara som en jämlikhetsstrategi, utan också som en välfärds- och tillväxtstrategi är helt borta, i praktiken sedan decennier, men nu även i retoriken. Istället har man i praktiken antagit den nyliberala hållningen att sociala klyftor skulle generera ett mervärde i tillväxt och utveckling. Det finns inget annat sätt att tolka den drastiska ökningen av klyftorna i det svenska samhället under en period av 20 år där socialdemokratin har styrt landet i 17 av dem.

I det här läget brukar omvärlden plockas fram som förklaringen till det skedda. Klyftorna har ökat i många västländer och den utvecklingen sägs man ensam inte kunna bekämpa. Men den bortförklaringen från en ambitionslös politiker i Sverige faller på sin egen orimlighet eftersom strategin uppenbarligen fungerade i Sverige fram till 1980 trots att andra länder inte minskade sina klyftor alls eller ens i närheten av Sveriges tempo, och det faktum att Kanada inte har tillåtit sina sociala klyftor att öka trots dess nära koppling till USA, ett land där de sociala klyftorna är skyhögt större än alla andras i västvärlden och snart en självklar del av den amerikanska drömmen – om än dess baksida.

Så vad vi står inför – i dragkampen mellan demokratin och ekonomin – är multipla problem. Det ena är givetvis den globala utvecklingen där ekonomin allt mer får styra sig själv. Men till det kommer att de som ska företräda demokratin och slåss för dess positioner saknar en grundläggande övertygelse om att de kan spela roll. De kan spela med, men i allt mindre utsträckning spela roll. I denna ljumna gegg av ekonomisk överhöghet, visionslösa politiker och en ödesbunden syn på politik är det lätt att förstå att demokratin rullas tillbaka och att väljare inte känner att de kan påverka.

Demokratin föddes underifrån

För att närma sig en diskussion om hur demokratin kan ta tillbaka inflytande och återigen präglas av att vara den överideologi den borde vara måste man närma sig resonemang som handlar om hur demokrati skapas och återskapas.

Demokratin skapas underifrån och får alltid sin näring därifrån. När demokratin skapades i vårt land skedde det genom att arbetarrörelsen orga-

niserade sig och började ställa krav. Det var ett brett och folkligt engagemang som formulerade krav på förnyelse som med sin kraft i längden inte kunde negligeras eller tryckas ner. Ur det föddes demokratin. Först kom kraven på skapandet av demokratiska institutioner i form av allmän och lika rösträtt och institutioner som präglas av genomskinlighet, rättssäkerhet och påverkbarhet. Men demokratin föds inte bara en gång. Den återföds ständigt och det återfödandet sker genom att den får ny näring underifrån. Det är genom oupphörliga krav, aktivism, protester, stöd och sist i val som demokratin legitimitet skapas och upprätthålls.

Den första fasen för demokratin – formandet av institutioner – har varit i stort sett enda fokus när demokratiska underskott ska hanteras, inte minst inom EU. En ständigt skenande reformering av institutioner har ansetts vara metoden, trots att utvecklingen inte har ökat den demokratiska legitimiteten. Men en mycket viktigare förklaring till det demokratiska underskottet ligger i bristen på rörelse underifrån. Det är i engagemanget från enskilda individer och sociala rörelser som demokratin ständigt återföds och om inte det händer sjunker valdeltagande och den demokratiska legitimiteten. Utan det spelar det ingen roll hur stora, genomskinliga och rättssäkra institutioner du bygger om de inte motsvaras av ett offentligt samtal där människor och organisationer kan verka och påverka. Av det skälet kommer till exempel EU aldrig att bli mer demokratiskt legitimt än det offentliga samtal på europeiskt plan man bejaktar och tillåter sig att påverkas av. Av det skälet kommer också demokratier på nationalstatsgrund att ständigt få sin makt minskad om allt fler drar sig bort från det offentliga samtal som finns på den nivån och om det samtalet inte hela tiden får påverka det politiska systemet och därmed ge demokratisk näring underifrån. Vad vi står inför idag är demokratin svarta hål. Nationalstatens politiker tar inte tag i sitt uppdrag, inte bara i att bejaka det folkliga engagemanget underifrån, utan också i övertygelsen att man kan påverka och också göra det. På andra nivåer, som EU, finns inget bejakande av det offentliga samtalet – motkraften – som är nödvändig för varje demokrati. Kvar blir, kanske inte ens den mogna demokratin, utan den övermogna. Den som både är svag och ointressant för medborgarna.

Engagemanget är inte omodernt

Folkstyret formas därmed allt mer med passivitet och distans som grund. 1950 skrev statsvetaren Seymour Lipset att "demokratin har reducerats till skapandet av politiska eliter som tävlar för att få rösterna från den i huvudsak passiva väljarkåren". Den egna aktiviteten efterfrågas aldrig och är aldrig en aktuell resurs i den representativa demokratin – annat än på valdagen.

Så ser partiernas, politikens och demokratin kris ut idag. Unga vill i allt mindre utsträckning, lika lite som befolkningen i sin helhet, vara aktiva i den representativa demokratin – de vill i allt mindre utsträckning ens trycka på mentometerknappen vart fjärde år – alltså rösta i val. Men samtidigt vet vi att unga engagerar sig allt mer. Vi har en vänstervåg som inte i första hand kanaliseras genom partierna på vänsterkanten, men väl i en bred flora av nya sociala rörelser, demonstrationer, sociala forum och aktivism. Det är uppenbart att engagemang inte är omodernt, varken hos unga eller äldre, men väl att formerna genom partier och genom den representativa demokratin är det. "Gärna representativ demokrati – men låt mig slippa vara med", tycks de säga. Frågan är hur det ska gå ihop.

Detta glapp mellan inställning till demokratin och det egna engagemanget skapar problem för den representativa demokratin. Men effekten blir att allt fler istället engagerar sig i de nya sociala rörelserna. De övertygade är för egen del hellre aktivister i nya sociala rörelser, och detta säger något intressant om att den representativa, passiva demokratin inte räcker, att den kanske skulle må bra av aktivistperspektivet.

Demokratiskt vägval

Vi står inför ett stort demokratiskt vägval. Det handlar i grunden om följande fråga: Vill vi att demokratin ska styra över ekonomin eller vill vi att ekonomin ska styra över demokratin? Uttrycket kan låta drastiskt, men med ett exempel blir det tydligt.

I Japan fattade politikerna ett beslut om att göra Bank of Japan helt oberoende från deras möjlighet till påverkan, på ett långt mer omfattande sätt än vad som är fallet på något annat ställe, med undantag för Europeiska Centralbanken – ECB. Centralbankens chefer fick en så självständig roll att de blev allt mer isolerade från det övriga samhällets diskussioner och prioriteringar. Resultatet blev extremt självständiga centralbankschefer som inte dansade efter politikernas pipor. Men vad som också skapades var ekonomer med oändligt mycket makt över framförallt kreditgivningen i Japan. Utan speciellt öppna kanaler till samhället i övrigt och utan möjlighet för politiker eller andra att påverka dem skapade de pengar (något ju centralbanker gör) och lånade ut dem på ett sätt som inte bara skapade den finansiella bubblan i Japan, utan senare den Asienkris som vi alla fick känna av i slutet av 90-talet. Såväl kreditgivningen som hela penningpolitiken var lösrückt ur sitt samhälleliga sammanhang med syftet att det skulle generera bättre förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Sviterna av den idén om en självstyrande ekonomisk sfär lider japaner och valda delar av Asiens folk

fortfarande av. (Läs hela denna fantastiska historia i Mammons furstar, Agora 2003).

Det stora uppdraget vi står inför för att bryta denna ekonomistiska hegemoni, är att idén slår rot om att demokratins företrädare är bättre på att bedöma samhällelig, gemensam nytta än ekonomerna. Det är på inget sätt givet idag. Det andra uppdraget är att demokratin vinner dragkampen med ekonomin. Det första förutsätter ju tyvärr inte det andra.

Nya och gamla rum

För att göra det krävs det ett erövrande av såväl demokratins gamla som nya rum. Den representativa demokratin räcker inte längre. Den räcker inte för att människor kräver mer, och den räcker inte för att den inte förmår att ensam vara en motkraft till de ekonomiska krafterna. Och det hoppfulla är att när gamla institutioner misslyckas uppfinner folk nya. I vakuumet på global nivå av folklig mobilisering skapades till exempel den globala rättviserörelse som nu är det subjekt som både globala institutioner, politiker och stora företag måste förhålla sig till. Men även de gamla institutionerna för folkligt inflytande och mobilisering måste revitaliseras. Facket har en tveklös uppgift i en värld av ökade sociala klyftor (inte minst mätt som inkomstskillnader) och partierna har fortfarande ett oändligt stort ansvar. Problemet är än så länge, inte i första hand, att partierna har för lite makt, utan att de gör så oändligt lite med den makt de har.

Men inte bara gamla rum måste återerövas. Nya rum för engagemang och inflytande måste skapas. Förutom den globala rättviserörelsen, som hittills är en rörelse med få formella drag eller institutioner att formellt verka i, ter sig två politiska rum som centrala och nödvändiga att eröva. Det ena är det fackets uppgift att skapa och fylla – det andra partiernas och de sociala rörelsernas. Jag talar om företagsdemokrati och den deltagande demokratin, något många, med läpparnas bekännelser, säger sig kunna stödja, men som få, eller ingen driver på för.

Företagsdemokrati

Vi har en stor demokratibrist i ekonomin. Att bekämpa den handlar såväl om att göra den representativa demokratin till en starkare motkraft till ekonomin, men också att ekonomin själv impregneras med demokrati genom att de anställda i allt större utsträckning utnyttjar sin ägarmakt. Rudolf Meidner, arkitekten bakom löntagarfonderna, driver numera starkt att det effektivaste redskapet löntagarna har är att i större utsträckning styra över kapitalet genom sitt eget ägande. Han riktar framför allt in sig på behovet av

ett mer medvetet och strategiskt tänkande runt löntagarnas egna kollektiva pensionsfonder i syfte att öka deras makt och därmed också demokratin i företagen, att kort och gott investera i, för löntagarna, goda företag och inte i dåliga.

Men demokrati i ekonomi kan även skapas genom att anställda i större utsträckning äger sina egna företag. Anställda har idag, via sina fack, möjlighet att påverka i frågor som rör lokala löneförhandlingar och arbetsmiljöfrågor. Möjligheten att medverka också i stora strategiska och ekonomiska beslut är dock fortfarande mycket liten. Men om ambitionen är att få anställda, utifrån ett underifrånperspektiv, att vilja engagera sig fackligt och känna att de kan påverka borde det företagsdemokratiska perspektivet vara en framgångsrik arena att spela på. Inte minst är det möjligt för att skapa förutsättningar för anställdas lojalitet och känsla med företaget, bortom optionsprogram i fantasiomfattning till några handplockade. I en tid där varje anställds personliga egenskaper och kompetenser blir allt viktigare för ett företag borde förutsättningar för en fördjupad företagsdemokratisk diskussion vara goda. Det är ett av demokratins viktigaste nya rum.

Det företagsdemokratiska perspektivet har lidit av att ha fallit mellan två stolar i rollerna på arbetsmarknaden. Facket har sett sin roll i att, genom lönebildning, arbetsrätt, arbetstid och arbetsmiljö, värna sina medlemmars intresse på arbetsmarknaden. Samtidigt som den rollen har varit given facket har det politiska systemet fått patent på frågor om demokrati och makt. Den facklig-politiska samverkan inom vänstern har trots arbetsfördelningen indirekt ändå garanterat ett betydande inflytande över det politiska skeendet för facket. Men demokratin på företagen gick förlorad i den processen.

Löntagarinflytande kan inte i en allt svagare demokrati begränsas till de frågor facket idag arbetar med. Facket måste se sig som en viktig demokratisk aktör också på arbetsplatserna. Det är en roll man har backat för till skada för, inte bara löntagarnas inflytande, utan också för företagens långsiktiga och strategiska utvecklingsarbete.

Men, det är inte bara facket som har vänt företagsdemokratin ryggen. Även de politiska partierna, inte minst de på vänsterkanten, har struntat i företagsdemokrati. Att borgerliga partier ställer sig tveksamma till företagsdemokrati med sin mycket starka betoning på att äganderätten borde vara oinskränkt är väl sin sak, men att socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister än idag tiger ihjäl en så viktig fråga är anmärkningsvärt. Sakfrågan upplevs inom socialdemokratin vara lika högt prioriterad som avskaffandet av monarkin – alltså inte mer än en viljeyttring, och efter det gatlopp som vänsterpartiet fick löpa härom året när man lyfte fram ägandefrågorna, och

av socialdemokrater beskylldes för kommunism, så verkar det vara långt kvar innan företagsdemokrati och förståelsen för makten i ägandet återigen sätts samman med de ökande sociala klyftorna och exploateringen i arbetslivet. Med en viss nostalgi kan man konstatera att det inte var mer än cirka 15 år sedan dåvarande FpU – folkpartiets ungdomsförbund – drev kravet på paritetsstyre, dvs att företag skulle ägas till hälften av externa ägare och till hälften av löntagarna på det företaget. Det driver idag ingen till höger om vänsterpartiet.

I en värld där allt mer makt ligger i händerna på de som äger kapital är det underligt att det företagsdemokratiska perspektivet inte har fått mer uppmärksamhet och att inte facket ser just företagsdemokrati som ett av de mest framgångsrika sätt som finns för att öka sina medlemmars möjlighet till inflytande över sina jobb och liv, inte minst i en tid präglad av de stora kapitalisternas ohämmade och egoistiska självberikande också på de egna företagens bekostnad.

Den deltagande demokratin

Även den deltagande demokratin borde fokuseras. Den bygger på olika processer lokalt för att människor i större utsträckning ska kunna påverka sina vardagliga liv – i de delar där de handlar om kollektiva politiska beslut. I stället för att de frågorna hissas till en politisk nivå långt bort från de berörda och till politiker som rimligen har mycket liten känsla för, och insyn i, de människors liv som frågan berör, handlar den deltagande demokratin om att just de som berörs ska besluta själva. I grunden handlar den deltagande demokratin om att makt och beslut förflyttas neråt i hierarkierna. Ibland är de inte mer än rådgivande, men på andra ställen har de strikt ansvar och både makt och befogenheter.

I Sverige lever vi fortfarande i föreställningen om att vår representativa demokrati är välfungerande. I andra länder – inte minst länder i Syd – har man antingen inte haft en demokrati alls eller inte haft några illusioner om att den skulle vara speciellt välfungerande. Där växer istället olika demokratiska projekt fram.

I Porto Alegre, i Buenos Aires, i Bengalen och på andra ställen ser människor att de aldrig har haft makt eller sett den flytta ifrån dem. Det paradoxala är att det absolut starkaste drivkraften för mer av deltagande demokrati är globaliseringen. Människor känner sig allt längre ifrån de ytor där makt innehas och utövas och väljer att koppla ihop det globala med det lokala och kräva inflytande lokalt. Där växer demokratin underifrån och där

skapas återigen den demokratiska legitimiteten som läcker ut från högre politiska nivåer i den representativa demokratin.

I till exempel Porto Alegre i Brasilien har kommunen lagt ut investeringsbudgeten på olika lokala råd som har att göra med prioriteringar i vad kommunen ska satsa på i den stadsdelen nästa år. På det sättet har det skett en tydlig prioritering av frågor som miljö, välfärd och säkerhet. De som bor i ett visst område går till möten och får där ge poäng för olika saker som borde göras. Sedan vägs allas prioriteringar samman och summan blir nästa års investeringsprioritering som sedan följs av kommunen. Gatubelysning har satts upp i områden, nya dagis har prioriterats och väldigt många har känt att de kan påverka sin närmiljö och sin vardag. Att det är upp till dem själva att göra det leder dessutom till att ansvaret aldrig kan läggas på någon annan, hos till exempel en politiker som har brutit mot ett löfte. Sveket kan aldrig uppstå mellan den folkvalda och folket, och därmed inte heller besvikelsen och passiviteten. I en allt mer komplex värld där stora beslut fattas på nivåer långt ifrån människors räckvidd skulle ett förstärkande av den deltagande demokratin vara en framgångsrik väg för såväl partier som sociala rörelser att vitalisera demokratin underifrån.

På jakt efter starkare demokratiformer

Två uppdrag känns viktigare än andra när vi ska ta tillbaka demokratin från ekonomin. Det ena är att ta bättre vara på den övertygelse och aktivism som finns, men som idag sällan når fram till ett verkligt ansvarstagande och maktutövande. Den globala rättviserörelsen har aktivismen och mycket informell makt, men få eller inga vägar till formell makt och institutioner. De fackligt aktiva har traditionella roller i lönebildning och arbetslivsfrågor, men har inte fått chansen till det ansvarsfulla medinflytande och medägande som de skulle kunna ha. Samma sak med alla andra sociala rörelser, om det så är idrottsföreningar, frimärksklubbar eller pensionärsföreningar som på lokalt plan och med sin egen agenda genom den deltagande demokratin, skulle kunna få utlopp för övertygelser, kunskaper och engagemang. Det är det första uppdraget – att ta tillvara allt det, i dag så underutnyttjade engagemang. Det handlar om att hitta tillbaka till demokratins urkraft – folket underifrån.

Det andra uppdraget i att skapa allt starkare demokratiformer är att återerövra demokratins rum och hitta dess nya utrymmen. Den representativa demokratins visionsrehabilitering känns akut, men också de nya rummen kan generera ny känsla av medinflytande.

Det stora vägval vi står inför kan delas in i tre motsatspar:

Ekonomi eller demokrati

Expertstyre eller folkstyre

Ovanifrån eller underifrån

Det finns många tecken på att vårt samhälle har fokus på ekonomi, expertstyre och ovanifrånperspektiv, men motrörelse finns och framförallt många motstrategier. Uppdraget är tydligt – det handlar om att ta tillbaka en demokrati som har tagits lite för mycket för given, utrusta den med näring underifrån och ge den utrymme i gamla och nya rum. I det arbetet har alla – som redan idag engagerar sig i fack, parti, sociala rörelser, aktivism eller bara är väldigt övertygade – ett ansvar i att försöka vara med. Vi andra som har större möjlighet att påverka politikens och fackens prioriteringar har ett ännu större ansvar – det är vi som måste se till att de får det utrymmet. Ett uppdrag vi hittills har tagit alldeles för lätt på.

Om inte för någon annan – så för den 11-åring som även i år borde få chans att få gråta eller glädjas åt folkets val, och inte bara likgiltigt gå vidare.

Lästips:

Hermansson, C H: Företagendets makt. Nixon, 2003

Vera Zavala, A: Deltagande demokrati. Agora, 2003

Strid, J: Påverkanstorg. Agora, 2003

Världen är ständigt satt i förändring. nya utvecklingsmöjligheter och hinder uppstår, och vårt behov av att förstå och tolka dem är stort.

Du håller i en småskrift, i en serie om fem, som handlar om viktiga tema i LOs omvärld. Texten är författad av en fristående skribent som fått i uppdrag att självständigt problematisera ett tema.

Småskrifterna behandlar skilda frågor, men alla har anknytning till de arenor som fackföreningsrörelsen agerar på.

De uppfattningar och slutsatser som uttrycks i småskrifterna är inte LOs, utan författarnas egna.

Skrifterna har tagits fram i samband med arbetet med underlagsrapporten *Jämlikhet – ett vägskäl och vägval* till LO-kongressen 2004, och publiceras som en del av det projektet.

Demokratins nya rum, är skriven av Ursula Berge.

Ursula Berge är chef för tankesmedjan Agora. Ursula har tidigare varit politiskt sakkunnig och pressekreterare på Kulturdepartementet, politiskt sakkunnig på Arbetsmarknadsdepartementet, politisk redaktör på Norrländska Socialdemokraten samt forskarstuderande i statsvetenskap.